

VLADIMÍR MAŇAS      *vladimir.manas@seznam.cz*

# K NEJSTARŠÍM POPISŮM JEDNÉ ZÁHORSKÉ OBCE (MALHOTICE)

Malhotice jsou jen jednou z mnoha obcí regionu Záhoří. Nevynikají ani svými dějinami, vzhledem, nebo například slavnými rodáky. Tato krátká stať je věnována popisům Malhotic v rozmezí zhruba padesáti let, od konce 18. do konce první poloviny 19. století. Důležitost těchto popisů není zapříčiněna jejich originalitou. Prameny, z nichž v následujícím textu budeme čerpat, se totiž se stejnou podrobností věnují prakticky všem obcím tehdejšího Moravského markrabství. Právě v tom tkví však jejich význam.

Jak tiskem vydávané topografie osvěcenského geologa F. J. Schwoye (*Topographie vom Markgrathum Mähren*, tři svazky, Vídeň 1793–1794) a benediktina Gregora Wolneho (jeho sedmi-svazkové dílo *Die Markgrafschaft Mähren topographisch, statistisch und historisch geschildert* vyšlo v Brně během let 1834–1842), tak rukopisné relace vzniklé jako součást Stablního katastru ve čtvrtém desetiletí 19. století jsou svědectvím vzrůstajícího zájmu o krajinu a půdu, svědectvím modernizace venkovského prostředí započaté především z popudu státu už v druhé polovině 18. století [1]. Zároveň jsou však spolu s nejstarším podrobným mapováním (I. a II. vojenské mapování [2]) a bezprostředně souvisejícími mapami Stablního katastru také svědectvím o starém, mizejícím a dnes už téměř zmizelém světě.

Čím mladší je pramen, tím je podrobnější. Na Schwoyově krátké zprávě v rozsahu tří vět je nejceněnější údaj o počtu domů (65) a obyvatel Malhotic (375) [3]. Pasáž z Wolneho moravské topografie (1834) se v mnohém shoduje s podrobnější, rukopisnou zprávou. Užitečné jsou především statistické údaje: *Ve vesnici žije v 84 domech celkem 586 obyvatel (281 mužů, 305 žen), katolíků, moravsky mluvících. ... Z dobytka poddaní chovají 79 koní, 73 kusů skotu a 172 ovcí. Na vrchnostenském dvoře chovají pouze skot (40 kusů) a třísethylavé stádo šlechtěných ovcí. Kromě hospodářských údajů se Wolny dotýká i dalších aspektů života v obci: Devadesát školou povinných dětí navštěvuje zdejší soukromou školu, která přináleží k triviální (obecné) škole ve Všechovicích. Chudí jsou podporováni všečovickým chudinským ústavem. V Malhoticích mají také porodní bábu. ... Nejbližší c.k. pošta se však nalézá až v Hranicích* [4].

[1] Viz Josef Petráň, *Příběh Ouběnic. Mikrohistorie české vesnice*, Praha 2001 (2. vydání), s. 150 a dále.

[2] Viz *Prezentace starých mapových děl z území Čech, Moravy a Slezska* (<http://oldmaps.geolab.cz/>).

[3] Franz Joseph Schwoy, *Topographie vom Markgrathum Mähren*. III. Band. Wien 1794, s. 119.

[4] Gregor Wolny, *Die Markgrafschaft Mähren. Topographisch, statistisch und historisch geschildert*. I. Band. Pre-rauer Kreis. Brünn 1846, s. 292–294.

Nejpodrobnější, rukopisný *Vceňovací operát obce Malhotice (Catastral Schätzungs-Operat der Steuergemeinde Malhotitz)* [1] obsahuje především ty údaje, na jejichž základě bylo možno ohodnotit kvalitu místní půdy, ocenit jednotlivé parcely a stanovit daň [2]. Vceňovací operát však uvádí i podrobné údaje k poloze obce a charakteru místa, avšak pomístní názvy lze vyčíst spíše z mapy než ze zmíněného popisu. Domnívám se, že zpřístupnění tohoto typu pramene ve víceméně doslovném překladu, s vynecháním jen nemnoha méně podstatných pasáží, může být poučné nejen z hlediska dějin a místopisu Malhotic, ale také jako příklad toho, co vše lze z tohoto typu pramene zjistit ke každé obci.

## TOPOGRAFIE

Obec leží jižně od okresního města Hranice, vzdálená jednu míli, a půl míle západně od města Kelče. Území obce se rozkládá na mírných, vlnovitě formovaných a k jihozápadu nakloněných vyvýšeninách utvořených posledními výběžky karpatského oblouku sahajícímu od východu k západu.

Místní klima umožňuje pěstování všech druhů obilí. Zalesněné kopce, které obec obklopují z východu a severu, jsou příčinou pozdních mrazíků a vytrvalých dešťů.

Obec je ucelená, sevřená mezi ony mírné vyvýšeniny, leží na okresní cestě vedoucí k holešovské obchodní stezce.

Nejbližší mokřad je vzdálen čtvrt míle.

U dřevěných domů jsou zahrady, lány leží všemi směry z obce. Nemnohé se nacházejí ještě v rovině, větší díl lánů leží na mírných, některé však i na poměrně prudkých svazích. Lepší louky se nacházejí rovněž v nížině podél obecního potoka. Ostatní louky leží mezi lány, využitá jsou tak všechna místa, kde kvůli velké blízkosti nelze užítí pluhu. Pastviny jsou všemi směry na více či méně příkrých kopcích. Lesy jsou položeny severně a východně na kopcích povlných i příkrých.

Z hlediska politického přísluší Malhotice do přerovského kraje, obecní úřad sídlí přímo v obci, která je přifařena do Všechovic, škola se však nachází v místě. Patronátní právo náleží olomouckému arcibiskupovi.

## OBYVATELSTVO

Podle soupisu z roku 1843 je zde celkem 569 duší, 271 mužů a 298 žen, v celkem 86 domech se 127 byty. Zemědělstvím se živí 117 obyvatel, 8 obděláváním půdy a řemeslem a dva ničím z uvedeného.

Obvyklá strava sestává z brambor, zelí, luštěnin, chleba a kaše, mléka, másla, sýra. Maso se jí velmi vzácně.

Pouze největší sedláci mají jednoho čeledína, podkoního a děvečku.

## DOBYTEK

Podle nového sčítání je v obci 104 koní, 116 kusů skotu, 120 kusů bravu. Koně i skot pocházejí z místních malých plemen. Poddaní chovají obyčejné ovce s hrubou vlnou (200 kusů), panstvo chová šlechtěné ovce Merino (600 kusů), prasata pocházejí z Polska a kupují je obec navštěvující obchodníci. Během léta jsou koně krmeni zeleným a paseni na loukách, v zimě dostávají seno, slámu a oves. Podobně je chován i skot, v zimě dostává navíc řezanku. Ovce jsou přes léto pouze paseny, v zimě rovněž dostávají seno, slámu a řezanku. Prasata se živí bramborami a kuchyňským odpadem.

[1] Moravský zemský archiv Brno, fond D8: Stablní katastr; vceňovací operáty 1765–1897; kart. 535, sign. 1443.

[2] Vladimír Brůna – Kateřina Křováková, *Mapy Stablního katastru jako zdroj informací pro státní správu a samo-správu*, [http://bruna.geolab.cz/files/publ/geoinf\\_brnoz.pdf](http://bruna.geolab.cz/files/publ/geoinf_brnoz.pdf) (citováno dne 3. 8. 2009).

**19** Koně jsou používáni k hospodářským pracem. Mléko a sýry se zpravidla spotřebují přímo v domácnostech, z části se prodávají v okolí. Lepší telata se nechávají na chov, ostatní jsou prodávána řezníkům v okolí. Ovce se pěstují kvůli vlně. Vrchnost prodává vlnu obchodníkům do Brna, poddaní ji mají k vlastní potřebě. Prasata se chovají jen k přímé spotřebě.

Při největších hospodářstvích se chová zhruba takovýto dobytek: pět koní, dvě krávy, dva kusy mladého skotu, osm ovcí a tři prasata. Chování drůbeže má jen malý význam.

### **ŘEKY, POTOKY, RYBNÍKY, JEZÍRKA, MOKŘADY**

V místním mokřadu se nachází rybník o rozloze 800 sáhů, z něhož vychází potok tekoucí od jihu k severu směrem do obce Ústí. Tento bezejmenný potok pohání mlýn a zavlažuje přilehlé louky. Pro přilehlé pozemky nepředstavuje žádné nebezpečí (povodní).

### **STEZKY, CESTY**

Ve směru od severu k jihu prochází obcí udržovaná a v průměrném stavu se nacházející okresní stezka směřující k obchodní holešovské stezce ve Všehovicích. Ostatní cesty do sousedních obcí jsou ve špatném stavu.

### **TRHY**

Trh se koná jednou týdně v pátek v Hranicích, míli daleko. Cesta je dobrá, vede přes Bečvu, kde však není ani most, ani přívoz.

### **ZÁKLADNÍ VÝROBKY**

V obci se pěstují zejména ozimá pšenice a žito, ječmen, oves, brambory a jetel, výjimečně obyvatelé pěstují trochu hrachu, vikve a zelí.

Z luk se sklízí seno a otava. Ze zahrad pocházejí jablka, hrušky, švestky, třešně a ořechy, také trochu zeleniny a trávy. V lesích rostou duby, buky, břízy, jedle, borovice a osiky.

Už několik let vzrůstá pěstování brambor a krmného zelí, k čemuž jsou využity i některé louky.

### **ZEMĚDĚLSTVÍ**

Polnosti jsou obhospodařovány poměrně pilně, nejvíce péče věnují obyvatelé polím v blízkosti obce, zatímco vzdálenějším je věnována jen nejnutnější pozornost. Louky a zahrady jsou v předjaří pohrabány, ovocnářství je věnována průměrná péče. Pastviny jsou ponechány přírodě napospas. Polesí je částečně káceno zcela, částečně jen výběrově.

Zlepšení zemědělství překáží zejména nedostatek luk a pastvin, těžké roboty a setrvávání obyvatel při starých zvyklostech a návycích, jakákoli účelná novota se jim proto přičí.

Rozloha obhospodařovaných ploch:

Pole 818 jiter 24 sáhů [1]

Louky 92 jiter 1258 sáhů

Zahrady 21 jiter 833 sáhů

Pastviny 120 jiter 280 sáhů

Lesy s vysokokmennými stromy 12 jiter 558 sáhů

Porosty 223 jiter 161 sáhů

Z porovnání jednotlivých ploch je zjevný nepoměr polí k malé rozloze luk a pastvin, jež nedostačují poskytnout výživu pro potřebný počet dobytka. Zahrady jsou přiměřené usedlostem. Lesní porosty potřebě obce nedostačují, proto musí většina poddaných dřevo nakupovat.

[1] Rakouské jitro (Joch) představuje 5775 metrů čtverečních, sáh (Klafter) 3,597 metrů čtverečních. Viz <http://www.ilcik.cz/download/plocha.html> (citováno dne 3. 8. 2009).

Pro případné rozšíření polnohospodářství je stav dobytka příliš nízký, počet pracovníků je však dostatečný, protože zde bydlí mnoho domkářů, kteří kromě vlastního příbytku nemají žádnou polnost, a mohou tak pomáhat v zemědělství.

Zimní plodiny se zasévají ke konci září a v říjnu, letní v březnu a dubnu, první se sklízí v červenci a srpnu, druhé v srpnu a počátkem září. První senoseč následuje v druhé polovině června, druhá na počátku září.

### **PLODINY, JEJICH KVALITA A CENA**

Místní plodiny dosahují dobré kvality. Seno a otava z místních luk jsou sladkého a smíšeného druhu. Zahrady vydávají průměrné ovoce. Z lesů pochází tvrdé i měkké stavební a užitkové dříví.

Pouze z obdělávání půdy vzniká malý přebytek sestávající se z pšenice, žita a ovsa, který se pak z většiny prodává na trzích.

### **ROZSAH NEMOVITOSTÍ**

Pozemkové vlastnictví sestává z dominikálu a rustikálu, svobodné pozemky se v obci nevykytují.

Poddaní vlastní půdu takto:

22 půllánků s 27 jitry polností

12 zahradníků se třemi jitry

1 mlynář se třemi jitry

41 domkářů, 100 sáhů.

Krom toho se v obci nachází vrchnostenský zámek, vrchnostenský dvůr se dvěma domovními čísly, hájenka, panský pivovar, pálenice, škola a dva obecní domy. Pozemkovým vlastníkem je lenní statek Malhotice, desátkovým panstvím je všechovická farnost, jíž se odvádí pevný desátek.

### **DOMY**

S jedinou výjimkou (vrchnostenský zámek) jsou domy přízemní, z cihel a kamení, částečně pokryté šindelí, částečně došky. Obytné části jsou malé, nízké a temné. Stejně jako dřevěná a došky pokrytá hospodářská stavení jsou v průměrně dobrém stavu.

### **PRŮMYSLOVÁ ZAŘÍZENÍ**

V obci se nachází:

- 1) Vrchnostenský pivovar a pálenice, jsou však mimo provoz.
- 2) Vrchnostenský mlýn s jedním chodem.